

До 185-річчя від дня народження

**“Марко Вовчок :
фатальна жінка
української літератури”**

22.12.1833 – 28.08.1907

**“ Живу думкою одною про ті світлі часи, коли
людина стане володарем своєї долі, свого щастя ”**

Марко Вовчок

Марко Вовчок (Марія Олександрівна Вілінська) народилася 22 грудня 1833 р. в маєтку Єкатерининське Єлецького повіту Орловської губернії у збіднілій дворянській сім'ї. Тут вона з братами Валеріаном і Дмитром здобула початкову освіту. Виховувалася в приватному пансіоні в Харкові (1845 р.).

Діди-прадіди Марії були українцями і походили з Київщини. Батько був офіцером армії. Мати (уродж. Данілова) була освіченою жінкою, знала декілька мов, любила музику, натхненно виконувала пісні.

За спогадами молодшого брата Дмитра:

“Сестра відзначалась допитливим розумом і великою жадобою до знань... З малих років вона прагнула до науки, одягалась завжди просто, причісувалась без чудасій, гладко або короною і це залишилося в неї на все життя”.

Опанас Маркович

Зовсім юною (16 років), Марія познайомилася з Опанасом Марковичем. 28-річний шляхтич, випускник Київського університету, вчений-фольклорист, який за участь у Кирило-Мефодіївському товаристві потрапив на заслання до Орла, чудовий оповідач і співак був гарним і приємним на обличчя. Опанаса Марковича називають Пігмаліоном Марії, літературним батьком і навчителем. Завдяки чоловікові вона почала глибоко вивчати українську мову, народну культуру, фольклор, етнографію.

Видатний письменник М. С. Лєсков писав про неї: *"Її розвиток цілком належить її чудовому чоловікові, якого я дуже добре знав і любив та й завдячую йому всім моїм спрямуванням і пристрастю до літератури"*.

Орел. Будинок в якому в 1842-1850 рр.
жила Марко Вовчок

*Фото будинку у Немирові,
де жили Марковичі.*

В 1855 р. Марковичі переїхали до Немирова, де Опанас Васильович обійняв посаду вчителя географії місцевої гімназії. Марія стала активною помічницею свого чоловіка-фольклориста у збиранні перлин усної народної творчості. Люди звикли бачити їх на базарах і ближніх до Немирова селах за традиційним записуванням фольклору.

Російськомовна від народження вона так полюбила український народ і його мову, що оволоділа мовою досконало, зі всіма відтінками народного стилю. Слухаючи щиросердні оповіді селян про життя, а пізніше записуючи їх, проїнявшись народним болем як власним. Марія творить низку оповідань, у яких змальовує галерею образів селян, їхні трагічні долі зламаних тогочасним суспільним устроєм.

*Пам'ятник Марко Вовчок
у Немирові, скульптор А. Гайдученя*

У Немирові лягли на папір **«Народні оповідання»** Марко Вовчок, які вийшли друком в 1858р. в Петербурзі в журналі «Основа». Редактор журналу П. Куліш і не гадав, що автор оповідань – жінка, коли говорив, що цей письменник як бджола Божа, випив найкращу росу із квіток нашої мови. У передньому слові Куліш писав: *«... Марко Вовчок розсилав такі багатства рідного слова, що, я упевнений, сам Шевченко буде здивований»*. Т. Шевченко назвав їх **«натхненною книгою»**, а її авторку **«кротким пророком, обличителем жестоких людей неситих»**.

У фондї бібліотеки:

821.161.2

В 61

Вовчок Марко. Народні оповідання / М. Вовчок. – Київ: Дніпро, 1977. – 293с.

У немирівський період, у час великого творчого піднесення, Марко Вовчок поряд з українськими творами пише оповідання російською мовою – «Надежда», «Маша», «Катерина», «Саша», «Купеческая дочка», «Игрушечка», які увійшли до збірки «Рассказы из народного русского быта».

У творчості російською мовою Марко Вовчок виявила себе майстром і великих прозових жанрів, автором проблемних романів та повістей («Червонный король» (1860), «Тюлевая баба» (1861), «Три сестры» (1861), «Глухой городок» (1862).

У фонді бібліотеки:

821. 161. 2

В 61

Вовчок Марко. Рассказы из русского народного быта / М. Вовчок.
– Киев: Дніпро, 1990. – 595 с.

У 1859 р. подружжя Маркович переїжджає до Петербургу. Тут Марія знайомиться з багатьма відомими письменниками. За словами І. Тургенєва, вона стала *«окрасою і основним центром невеличкої групи малоросів, що згуртувалися тоді в Петербурзі і захоплювалися її творами: вони вітали в них, так само, як у віршах Шевченка, - літературне відродження свого краю»*.

Фото 50-х років

Молода українська письменниця вразила петербуржців своєю зовнішністю. Це було рідкісне поєднання таланту з особистою чарівністю. А по вишуканому стилю одягу і манері триматися в світському товаристві її порівнювали з Жорж Санд. За виразом однієї з світських дам вона була *“... краща за будь-яку красуню”*.

Чоловіки нею захоплювалися, боготворили, кохали й проклинали. Через неї накладали на себе руки. Жінки пліткували, ревнували, заздрили, осуджували, й ненавиділи.

Особлива тепла дружба склалася у письменниці з Тарасом Шевченком. Він подарував письменниці золотий браслет, яким вона дорожила понад усе, а також "Кобзар" з написом: *"Моїй єдиній доні Марусі Маркович і рідний, і хрещений батько Тарас Шевченко"* і елегію *"Марку Вовчку на пам'ять 24 січня 1859"*

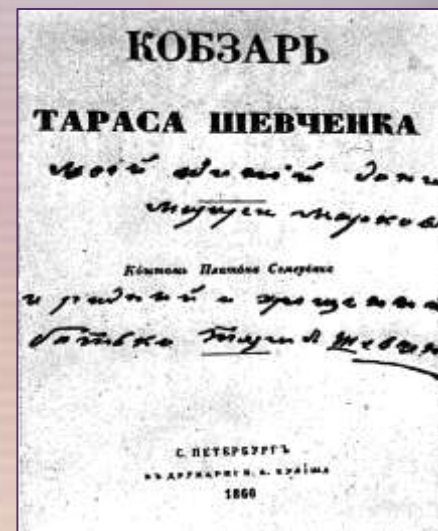
*«...Світе мій!
Моя ти зоренько святая!
Моя ти сило молодая!
Світи на мене, і огрій,
І оживи моє побите
Убоге серце, неукрите,
Голоднеє. І оживу...»*

У фондї бібліотеки:

821.161.2

В 61

Вовчок Марко. Твори в 3-х томах / М. Вовчок. – Київ : Дніпро, 1975.

*"Кобзар" Т. Шевченка з
дарчим написом,
подарований Марко
Вовчок*

В 1859-1867 рр. перебувала за кордоном. Саме тоді відбулися її доленосні зустрічі з геніальним хіміком Дмитром Менделєєвим, композитором Олександром Бородіним, видатним фізіологом Іваном Сеченовим, класиком російської літератури Львом Толстим, одним з кращих поетів Чехії Ярославом Нерудою; французькими письменниками Жулем Верном, Проспером Меріме, Гюставом Флобером, Віктором Гюго.

*Фотопортрет
Марко Вовчок,
Париж, 1856 р.*

У фонді бібліотеки:

821.161.2

В 61

Вовчок Марко. Вибрані твори / М. Вовчок. – Київ :
Худож. літ., 1974. – 526 с.

Жуль Верн

Марко Вовчок плідно працює як перекладач. Перекладала казки Г.-К. Андерсена, твори В. Гюго, А. Мюссе, Б. Пруса та ін. Саме Марко Вовчок була одним з перших перекладачів творів Жуля Верна не тільки на своїй батьківщині, а й у Європі (всього вона переклала п'ятнадцять його романів). Останні підписувала одним словом Лобач.

Жуль Верн заявив, що цілком і повністю довіряє *“цій розумній, інтелігентній жінці, яка тонко відчуває і прекрасно знає французьку мову”*

У фонді бібліотеки:

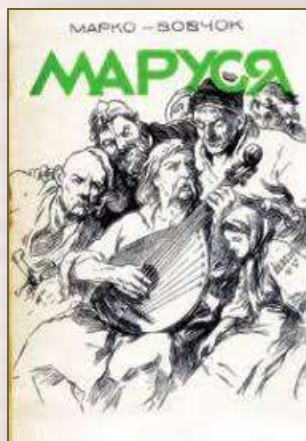
821.133.1

В 35

Верн Жуль. Вверх дном / Ж. Верн; **перев. с франц. Марко Вовчок.** — Москва : Дет. лит., 1949. — 132с.

За кордоном Марко Вовчок пише оповідання та казки, друкуючи їх в паризькому “Журналі виховання і розваги”.

Винятковий успіх мала у французького читача повість-казка Марко Вовчок «Маруся», яка з 1875 р. витримала понад двадцять перевидань. Ставши однією з улюблених книжок французької дітлашні, вона була відзначена премією Французької академії і рекомендована Міністерством освіти Франції для шкільних бібліотек. Окрім того, цю повість було перекладено іншими європейськими мовами.

Сюжет твору надзвичайно драматичний: події відбуваються 1668 року, коли Україна втратила незалежність і була розірвана між Польщею та Московщиною. Над легендою про маленьку героїню, яку застрелив татарин на Дівочій могилі, плакали маленькі читачі в різних куточках Європи...

Повість «Інститутка» Марко Вовчок почала писати в Немирові на Вінниччині, продовжила в Петербурзі, а завершила в Парижі. Свій найкращий твір про закріпачене село вона присвятила Т. Шевченку. Тургенєв писав, що повість «Інститутка» викликала в нього *«цілковите захоплення»*, адже *«такої свіжості й сили ще, здається, не було — і все це росте саме із землі, як деревце»*.

Згодом, уже за кордоном постав другий том оповідань і повістей з народного життя. Успіх цих творів був надзвичайний, і не лише в Україні. Як свідчить Проспер Меріме: *«...оповідання Марко Вовчок дуже сумні. Однак я відчув у них властивість спонукати рабів потрошити своїх панів.»*

Відомий болгарський письменник Петко Тодоров казав, що проза українки справила величезний вплив на розвиток болгарської літератури, підказавши кілька жанрів, за якими далі розвивалася національна література Болгарії.

О. Пассек

Марко Вовчок завоювала популярність, зокрема, завдяки своїй загадковості. Навіть власний портрет вона приховувала від широкого загалу, аж до 1902 року. Марія отримала славу фатальної жінки. *"Усі чоловіки божеволіють від неї: Тургенєв лежить біля її ніг, Герцен приїхав до неї в Бельгію, де його мало не схопили, Куліш через неї розійшовся із жінкою"*, – писала в одному з листів донька графа Толстого. Через нещасливе кохання до письменниці застрелився польський хімік Владислав Олевінський. Історії кохання письменниці дійсно були трагічними.

Марія закохалася в 23-літнього юриста Олександра Пассека. Шість років їхньому коханню заздрила Європа. Та 1867-го Олександр помирає від сухот, у Марії на руках. І вона вирішує повернутися до Росії.

Д. Писарєв

Найкраще глибинну суть творів української письменниці висловив російський критик Дмитро Писарєв: *“Малороси і за своїм народним характером, і за своїм історичним минулим не здатні і не схильні до кріпосної залежності. Не можна краще похвалити народ, ніж сказати про нього, що він не піддається поневоленню. Це значить – усвідомлює свої людські права і не дозволяє ображати свою людську гідність”*.

Під впливом Дмитра Писарєва Марко Вовчок перекладає російською «Походження людини» Ч. Дарвіна і «Життя тварин» А.-Е. Брема.

Черговий скандал викликав роман з Дмитром, який був на 7 років молодший за неї і був до того ж троюрідним братом Марії. Під час прогулянки на вітрильнику Балтійським морем він загинув на її очах. В 1867 р. помер від туберкульозу і чоловік Опанас Маркович. Протягом двох років вона поховала трьох чоловіків. За письменницею остаточно закріпилася слава фатальної жінки.

Після повернення з-за кордону зближується з видавцями *“Отечественных записок”*, веде в цьому журналі рубрику зарубіжної літератури, публікує свої оригінальні твори.

Виступає Марко Вовчок як критик, редактор петербурзького журналу **“Переводы лучших иностранных писателей”**. До участі в журналі залучає багато жінок-перекладачок.

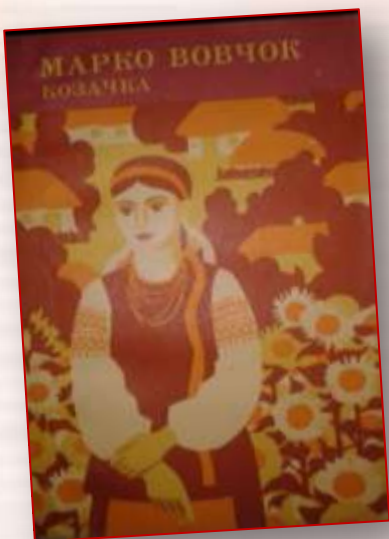

Перший номер журналу *“Переводы лучших иностранных писателей”* під ред. Марко Вовчок, 1871.

М. Лобач-Жученко

В 1878р. вдруге виходить заміж за значно молодшого за неї Михайла Лобач-Жученка, відтак, протягом наступних 30 років мешкає в місцях служби чоловіка у різних місцевостях Російської імперії. Сім років письменниця жила серед чистої, неймовірної краси природи Богуславщини, що під Києвом. Тут вона збирає фольклор, продовжує свою письменницьку діяльність.

У фонді бібліотеки:

821. 161. 2

В 61

Вовчок Марко. Козачка. Вибрані твори / М. Вовчок ; худ. О. Шолом . – Київ : Веселка, 1974. – 193 с.: іл.

*Хата-музей Марка Вовчка в
Богуславі*

Востаннє Марія Олександрівна блукала вулицями улюбленого Києва 1902 р.

Останні її роки життя пройшли в Кабардинському місті Нальчику. Вона працювала до останніх днів свого життя над повістю *“Гайдамаки”*. Часто, знесилена хворобою, засинала у кріслі-качалці під улюбленою грушею, а на колінах лежали рукописи, олівець... Не стало її 10 серпня 1907 року. Поховали талановиту письменницю неподалік будинку, під улюбленою грушею.

Схвильовано писав у ті дні Іван Франко: *“Зламалася велика сила. Закотилася ясна зоря нашого письменства.”*

Фото 1903 р.

Пам'ятник Марко Вовчок в Нальчику.
Автор роботи - український скульптор В. Фещенко.

Марко Вовчок стала **"революційним новатором"** української літератури, збагативши її безліччю нових жанрів і тем, невідомих до неї:

- української дитячої літератури (*"Кармелюк"*, *"Невільничка"*, *"Ведмідь"*, *"Жили та були три сестри"* та ін.);
- соціально-побутового оповідання (*"Козачка"*, *"Горпина"*, *"Ледащиця"*, *"Два сини"*);
- баладного оповідання (*"Чари"*, *"Максим Гримач"*, *"Данило Гурч"*);
- соціальної повісті (*"Інститутка"*);
- психологічного оповідання та повісті (*"Павло Чорнокрил"*, *"Три долі"*);
- соціальної казки (*"Дев'ять братів і десята сестриця Галя"*);
- художнього нарису (*"Листи з Парижа"*) та ін.

У фондї бібліотеки:

821.161.2

В 61

Вовчок Марко. Твори: в 2-х т.: упорядник О. Білявська / М. Вовчок. – Київ : Дніпро, 1983.

Фотопортрет Марко Вовчок,
Нальчик, 1900-ті роки

Внесок письменниці у скарбницю українського художнього слова вельми вагомий. Т. Шевченко назвав її своєю літературною дочкою, а І. Франко – ясною зорею. Сама ж вона, підсумовуючи свій творчий шлях, писала 1896 р.:

«Я прожила весь свій вік, ідучи однією дорогою і не звертаючи в бік. У мене могли бути помилки, слабкості..., але я ніколи не опоганила себе відступництвом»

Марія Олександрівна, де б вона не жила, мріяла повернутися на Україну. У листі до молодшого сина Бориса вона писала: *"Ти запитуєш, чи звикла я до Саратова? Нічого в ньому немає привабливого. Я віддала б його за одну гілочку чебрецю, що росте понад Россю в Україні..."*

"Хто бував на Україні? Хто зна Україну? Хто бував і знає, той нехай згадає, а хто не бував і не знає, той нехай собі уявить, що там скрізь білі хати у вишневих садках, і весною... весною там дуже гарно, як усі садочки зацвітуть і усі соловейки защебечуть..."

Марко Вовчок "Кармелюк"

Автор картини Швітланьо. Садиба – музей в Богуславі.

У фонді бібліотеки література про життя та творчість Марка Вовчка:

83.3 (4 Укр)5

Л-68

Лобач-Жученко Б. Б. Літопис життя і творчості Марка Вовчка / Б. Б. Лобач-Жученко. – Київ : Дніпро, 1969. – 464 с. : іл.

016:8

В 61

Марко Вовчок і Вінниччина: рек. показч. літ. – Вінниця, 1983. – 14 с.

83.3 (4 Укр)5

З-36

Засенко О.Є. Марко Вовчок: життя, творчість, місце в історії літератури: літературна критика / О. Є. Засенко. – Київ : АН УРСР, 1964. – 655 с.

821.161.2'06

І-18

Іваненко Оксана. Марія: роман / О. Іваненко. – Київ : Рад. школа, 1988. – 542 с.

83.3 (4Укр)5

Г 85

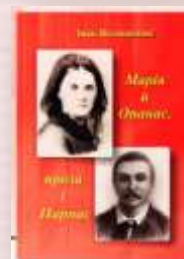
Грицай М.С. Марко Вовчок: творчий шлях / М. С. Грицай. – Київ : Вища школа, 1983. – 197 с.

83.3 (4 Укр)5

Б 87

Брандис Е. П. Марко Вовчок / Е. П. Брандис. – Москва : Молодая гвардия, 1968. – 334 с.: ил. – (ЖЗЛ).

821.161.2'06

В 68

Волошенко Іван. Марія й Опанас, проза і Парнас: спроба відвертого життєпису / І. Волошенко. – Вінниця : ПП Балюк І.Б., 2015. – 268 с.: іл.

Використані джерела

1. Марко Вовчок [Електрон. ресурс] // Вікіпедія: вільна енциклопедія : [Сайт]. – Текст. і граф. дані – [Б. М.], 2018. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/> (дата звернення 14.12.2018). – Назва з екрана.
2. Вовчок Марко. Життєвий і творчий шлях, біографічні статті [Електронний ресурс] // Укрліб : Бібліотека української літератури. [сайт] – Текст. і граф. дані [Б.М.] 2000-2018. – Режим доступу: <http://www.ukrlib.com.ua> (дата звернення 14.12 2018). – Назва з екрана.
3. 10 цікавих фактів про біографію Марка Вовчка [Електронний ресурс] // Відкривай Україну: [Сайт]. – Текст. і граф. дані. – [Б.М.], 2016. – Режим доступу: [https://www/discoverukraine. Com. Ua /10-faktiv – pro – marko-vovchok](https://www.discoverukraine.com.ua/10-faktiv-pro-marko-vovchok) (дата звернення 15.12.2018). – Назва з екрана.
4. Волошенюк Іван. Марія й Опанас, проза і Парнас: спроба відвертого життєпису / І. Волошенюк. – Вінниця : ПП Балюк І. Б., 2015. – 268с.